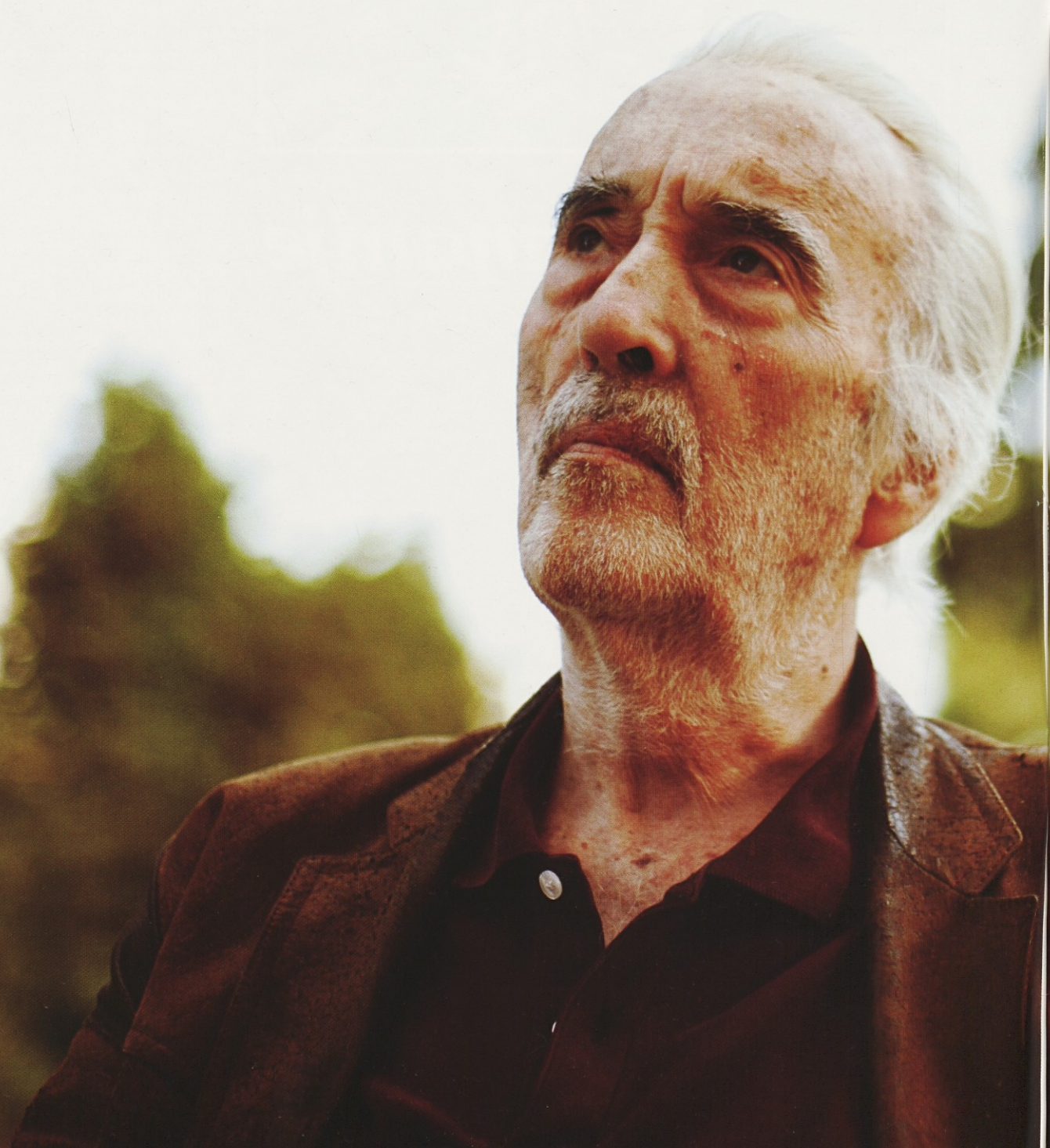

Med grozo in domišljijo

Pogovor s Sirom Christopherjem Leejem

Dejan Ognjanović, prevod: Renata Zamida, foto: Matjaž Tančič

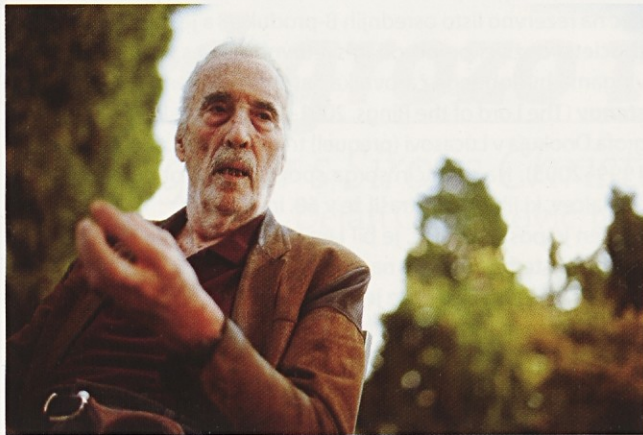

Christopher Lee je igralec, ki je uresničil angleško verzijo ameriškega sna: njegova bogata kariera (več kot 270 filmov!) se je vzpenjala v strmem loku, od neopaznega epizodnega igralca do plemiškega naziva, ki ga je prejel leta 2001. V obdobju od svojih skromnih začetkov do današnje slave ga je najbolj zaznamoval lik Drakule, saj velja za njegovega najboljšega interpreta, od Bele Lugosija do danes. Razen s franšizo o Drakuli britanskega studia Hammer se je proslavil še z nekaterimi drugimi čudaškimi zlikovci iz zakladnice grozljivk, kot so Frankensteinova pošast, mumija in Dr. Fu Manchu. Sloves idealnega negativca, z visokim stasom, globokim, a melodičnim glasom in s prodornim pogledom ga je zapečatil z vlogami v grozljivkah, najučinkoviteje v filmu **Mož iz protja** (The Wicker Man, 1973, Robin Hardy). Svojo pretečo pojavo je posodil tudi vrsti običajnejših zlikovcev in nastopil v klasikah, kot so **Baskervillski pes** (The Hound of the Baskervilles, 1959, Terence Fisher), **Rasputin: blazni menih** (Rasputin: The Mad Monk, 1966, Don Sharp), **Štirje mušketirji** (The Four Musketeers, 1974, Richard Lester) ali kot znameniti nasprotnik Jamesa Bonda v filmu **Mož z zlato pištolo** (The Man with the Golden Gun, 1974, Guy Hamilton). V 80. in 90. letih je njegova kariera doživela začasen pa-

dec na rezervno listo osrednjih B-produkcij, a je na pragu novega tisočletja doživel preporod in svetovno slavo s skoraj hkratnima vlogama hudobnega čarovnika Sarumana v seriji **Gospodar pristanov** (The Lord of the Rings, 2001–2003, Peter Jackson) in zlega grofa Dookuja v Lucasovi (prequel) trilogiji **Vojna zvezd** (Star Wars, 1999–2005). Na ta način so ga spoznali tudi otroci generacije gledalcev, ki jih je Lee strašil že v 60. in 70. letih.

Preden je postal igralec, je bil Lee oficir v Britanski obveščevalni službi in v tem času se je na skupni misiji med 2. svetovno vojno mudil v Jugoslaviji, kjer se je osebno srečal s Titom, Paveličem in z drugimi predstavniki lokalnih strani v spopadu. V intervjuju za srbsko revijo *Duga* v začetku 90. let je izjavil, da o teh dogodkih ne sme govoriti. Ko sem ob njegovem obisku v Ljutomeru, kjer je na letošnjem Grossmannovem festivalu prejel nagrado za življenjsko delo Stari hudi maček, dobil priložnost poklepetati z njim, sem ponovno poskušal izvedeti nekaj o njegovih srečanjih z zgodovinskimi liki, ki so krojili (horror) zgodovino na Balkanu. Izkazalo se je, da ga še več kot šest desetletij kasneje zavezuje molčečnost glede vsebine njegovih tajnih misij. Vseeno pa je nastal zanimiv pogovor o bolj filmskih temah.

Imam konkretno vprašanje, povezano z vašo misijo pri britanskih posebnih enotah v Jugoslaviji med 2. svetovno vojno. Beograjskemu novinarju Slobodanu Aranđeloviću ste v intervjuju leta 1990 rekli: »Še danes spremljam dogajanje pri vas in moram reči, da me nedavni dogodki niso niti malo presenetili. Posebej ker sem že z obiska Visa med vojno odnesel vtise, ki očitno niso bili napačni.« Lahko natančneje opišete te vtise?

Verjetno ni potrebno poudarjati, da so ti dogodki del zgodovine. Vrsto let so obstajale globoke razlike med vsemi narodi nekdanje Jugoslavije, naj to imenujemo nerazumevanje ali sovraštvo, niti ni važno. Na koncu je to pripeljalo do grozljive vojne. No, zdaj so v Haagu trije največji kriminalci – Mladić, Karadžić in ... Hadžić, je tako? Kakorkoli, sam sem moral, tako kot vsi drugi pri posebnih enotah, podpisati dokument, da o vsebini naših operacij ne smem govoriti.

Ampak pravite, da ste že takrat občutili neke vrste trenja med narodi tega območja?

Ja, na nek način vsekakor. Seveda to ni bilo tako očitno, ampak občasno sem to jasno občutil. Na primer, ko smo snemali film na Hrvaškem: vstopil sem v prostor, kjer je visel plakat v cirilici, ki jo razumem. Povedali so mi, da to ni hrvaščina, da tukaj nimajo cirilice, tako da sem si mislil, da je pač srbsčina, in je tudi bila. Spomnim se, da so nekateri člani filmske ekipe prav poudarjali – to ni hrvaško, to je srbsko ... že takrat!

Vztrajali so, da se povleče meja o tem, kaj je čigavo?

Niso ravno vztrajali, a so se zelo trudili, da ne bi pomešal hrvaščine in srbsčine.

Imam vprašanje v zvezi s filmom Mož iz protja, ki je menda vaš osebni favorit?

Menim, da je to najboljši film, v katerem sem kdaj igral.

No, igrali ste v vrsti odličnih filmov ... kaj vam je torej pri tem tako ljubo?

Gre za dobro zgodbo, ki prinaša nekaj, česar občinstvo ne pričakuje. Konec je strašljiv, a hkrati popolnoma logičen, saj smo mi (na otoku, kjer se film dogaja, op. a.) poganska skupnost in je tako tudi moralo biti. Zetev je propadla in moramo pač žrtvovati devico. Mislim, da je Anthony Shaffer napisal izjemen scenarij, ki

pa je bil precej skrajšan. Ko sem gledal film, se spomnim, da sem se spraševal: »Kaj se je zgodilo? Tega ni, onega ni ... Kaj se je zgodilo z zdravnikom, zobarjem, lekarnarjem, ribičem, s pekom?« To so bili sami fantastični liki, ki pa se v končni verziji filma komaj pojavijo. Film so rezali in rezali in rezali. Naknadno smo poskusili najti negativne in neuporabljene posnetke, a nam nikoli ni uspelo.

Ali manjka v končni verziji tudi kaj vašega teksta?

Oh, seveda ... precej!

So bile vse replike že v scenariju ali ste kaj improvizirali?

Ne, ne, vse je bilo v scenariju.

Ste vi osebno občutili kako povezanost s tem sistemom poganškega verovanja?

Pogani na tem svetu pač obstajajo. Ne moremo sicer neposredno primerjati, a samo pogledajte, kaj se je zgodilo na Norveškem (mišljen je masaker, ki ga je v Oslu in okolici povzročil Anders Behring Breivik 22. julija letos, op. a.). To je seveda nekaj drugega kot v filmu, a kaže na to, kaj vse so ljudje pripravljeni storiti, če v nekaj verjamejo.

Ste torej k vlogi Lorda Summerisla pristopili kot k vlogi negativca ali ste ga skušali skozi svojo igro utemeljiti tudi drugače?

Gre za zelo šarmanten lik, ki se veliko smehlja in je lahko zelo zabaven. Hkrati pa točno ve, kaj mora narediti, da bo letina na otoku uspešna, glede na to, da je lanska propadla.

Kako pa je bilo sodelovati pri neke vrste nadaljevanju, pri lanskem filmu The Wicker Tree (2010, Robin Hardy)?

Pravzaprav ga še nisem videl. Ponudili so mi glavno vlogo in sem sprejel, saj se mi je scenarij zdel zelo dober. Od originala se razlikuje predvsem v zapletu, mu je pa precej zvest v pristopu. Ampak to nikakor ni ista zgodba. Ne bom vam izdal zapleta, da vam ne pokvarim ogleda, a na koncu nisem igral glavne vloge, saj sem v tem času snemal nek drug film in me niso mogli čakati. Rekli pa so, da me na vsak način želijo v filmu. Odgovoril sem, da ne želim igrati vloge Lorda Summerisla, saj ne gre za isto zgodbo. Tako da se na koncu pojavim le v krajši sceni, ki smo jo posneli v enem dnevu.

Prijateljevali ste tudi s pisateljem Dennisom Wheatleyjem in igrali v dveh filmih, posnetih po njegovih okultnih romanih.

Tako je. Prvi, *Hudičeva nevesta* (The Devil Rides Out, 1968, Terence Fisher), je bil zelo dober, medtem ko je bil drugi, *To The Devil a Daughter* (1976, Peter Sykes), precej zanič. *Hudičevo nevesto* bi z veseljem ponovno posnel in dejansko je veliko interesa za rimejk. Še vedno bi lahko igral vlogo vojvode, z drugo ekipo. Z današnjimi računalniškimi učinki bi lahko bil film fantastičen. *To The Devil a Daughter* sicer ima dobre pasaže, a konec je popolnoma nesmiseln.

Je bil scenarij spremenjen glede na verzijo, ki ste jo brali, ko ste sprejeli vlogo?

Tako je. Imel naj bi zaključno sceno z Richardom Widmarkom, enim od zadnjih filmskih velikanov ranga Robert Mitchum, v kateri žrtvujem mlado dekle, Nastassjo Kinski. Okoli nje sem zarisal krog

iz krvi, in kdorkoli ga prečka, umre. Richard se vrže name s kremenom v roki (v zgodbi je kremen namreč edini, s katerim se lahko prečka narisana meja, ne spomnim se več, zakaj). Jaz padem, on vstopi v krog in dvigne dekle, da bi jo odnesel. Jaz pridem k sebi in vidim, kaj se dogaja, zato planem za njim in pozabim, da s tem izstopim iz kroga – v tem trenutku me udari strela ... božja kazen ali karkoli že. Ampak tega konca niso pokazali, ker je nekdo rekel, da sem v taki sceni že igral (na koncu filma *Scars of Dracula* [1970, Roy Ward Baker] naslovnega vampirja ubije strela, ko zadane kovinsko palico, ki jo drži v roki, op. a.). To je bila zelo neumna odločitev, sprememba je pokvarila ves film. Tudi Wheatley je bil zelo nezadovoljen s tem filmom, medtem ko mu je bila *Hudičeva nevesta* izjemno všeč.

Rekel bi celo, da je Hudičeva nevesta eden vaših najboljših filmov.

Res je odličen, na nek način film pred svojim časom, saj se ukvarja s črno magijo, satanizmom, slavljenjem hudiča ali kakorkoli že to imenujemo, ki je še zmeraj zelo aktualno.

To je tudi moje naslednje vprašanje: vi ste neke vrste avtoriteta ali vsaj entuziast na področju okultnega?

Ja, to področje me zanima in vem kar precej o njem, pogovarjal sem se tudi z ljudmi, ki so v take obrede neposredno vključeni in izvajajo črno magijo.

V kaj pa vi verujete, ko gre za nadnaravno? Verjamete, da obstajajo ti fenomeni tudi izven psihe ljudi, ki vanje verujejo, torej da obstajajo v objektivni realnosti?

Zdaj govoriva o Zlu.

Jaz bi to raje imenoval nadnaravno ...

Prav, pa nadnaravno. Ali vi poznate odgovor?

Ne.

Ali ga kdorkoli pozna?

No, morda bi znal odgovoriti Wheatley, glede na to, da je prijateljaval z Aleisterjem Crowleyjem, ki je dejansko opravljal okultne iniciacije in druge obrede.

Sta bila Wheatley in Crowley prijatelja?

No, morda ne ravno prijatelja, vsekakor pa znanca. Wheatley je Crowleyja kontaktiral že v tridesetih letih med pisanjem svojega romana v vezi z nasveti s področja okultnega. Poznanstvo sta gojila tudi v prihodnje.

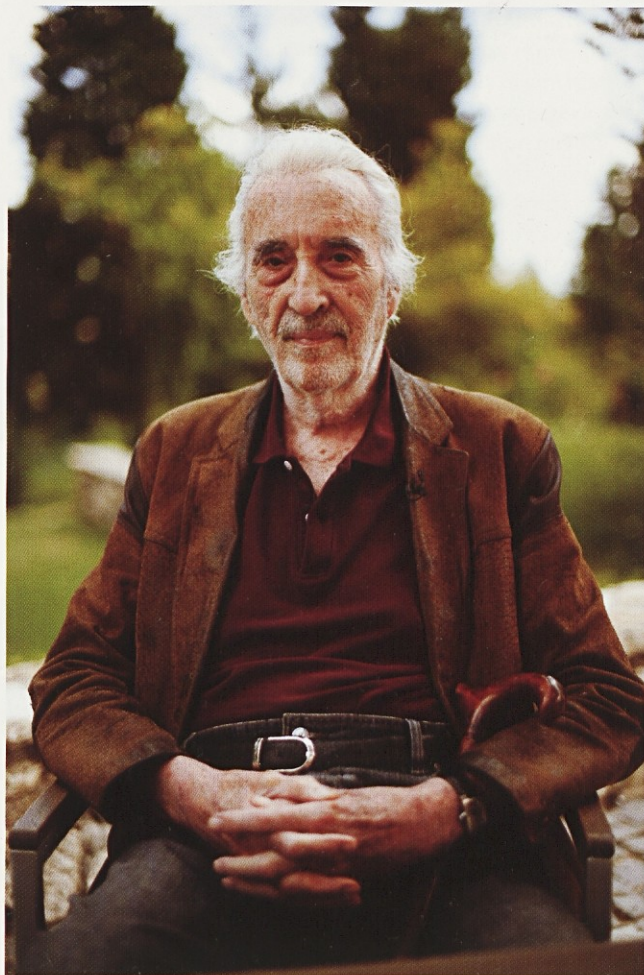
Škratna zver ali kako je že Crowley sam sebe rad imenoval ...

Velika zver 666.

Tako ja. Imam eno izmed njegovih knjig o magiji.

Torej, kakšno je vaše stališče glede teh verovanj in praks? Ste imeli kakšno osebno izkušnjo na tem področju?

Nikoli se nisem srečal z nobenimi nadnaravnimi fenomeni, mogoče le s kakimi preroškimi sanjami ... Poznam pa ljudi, ki so se udeleževali seans z vrtečimi ouija tablami. Drugo vprašanje pa je, ali lahko tako imenovani mediji prikličejo mrtve. Vse, ki so trdili, da

lahko proizvedejo t. i. ektoplazmo, so razkrinkali kot prevarante. Tudi jaz bi z veseljem poklepetal s svojim dedkom ali kaj podobnega ... In potem se mediju nenadoma spremeni glas ... Skratka, menim, da je v življenju veliko stvari, ki jih ne moremo razložiti, ali kot pravi Hamlet: »Več je stvari na Nebu in na Zemlji, Horacij, kot se dogaja v tvoji filozofiji.«

Ali se imate za kristjana?

Ja, s tem da nisem ravno religiozna oseba. Rad bi verjel, da obstaja življenje po smrti, ampak – kakšno bo to življenje? Podobno kot budisti verjamem, da je vsako življenje priprava na naslednjega, upajmo, da boljšega, in da vse, kar počnemo v tem življenju, dobro ali slabo, vpliva na naslednje.

Se spominjate režiserja Maria Bave, s katerim ste v Italiji posneli dva filma, od katerih je posebej Bič in telo (The Whip and the Body/La frustra e il corpo, 1963) eden njegovih – in vaših – najboljših?

Seveda, Bava je bil zelo duhovit, čeprav mislim, da je bil precej nesrečen človek. Imel je navado, da je stopil pred kamero, preden je zaklical: »Rez!« Z Daliah Lavi sva imela ljubezensko sceno, on je pa sredi akcije prišel na set in se začel spakovati ...

Vem, da ne marate, če vas preveč povezujejo z žanrom grozljivk, a vas moram vseeno vprašati, kakšno je vaše stališče do tega, da ste si ime in sloves zagotovili ravno z vlogami v grozljivkah. Seveda ste imeli opazne vloge tudi v drugih žanrih, a ljudje se vam vseeno najbolj spominjajo po vlogah v hororjih.

Igralec sem bil že polnih deset let in sem se učil, učil, učil. Potoval sem po vsem svetu, da sem v malih vlogah izgovoril dve, tri besede dialoga. Potem sem posnel *Povest o dveh mestih* (A Tale of Two Cities, 1958, Ralph Thomas) po romanu Charlesa Dickensa, kar je bila dobra, velika vloga. No, v tem času je Hammer pripravljala *Frankensteinovo prekletstvo* (The Curse of Frankenstein, 1957, Terence Fisher). Iskali so zelo visokega igralca. Pred tem sem imel velike težave zaradi višine, saj sem bil višji od večine tedanjih britanskih zvezdnikov. Niso mi dajali vlog, ker sem zaradi višine odvrčal pozornost z glavnih likov ... Če bi bil rojen v ZDA, bi bilo verjetno drugače, britanski igralci pa so bili večinoma nižji od mene. Tako sem se odločil, da bom počakal in se učil z opazovanjem. Spremljal sem Davida Leana in Carola Reeda in njuno delo z igralci ... in se učil, učil, učil ... To je nekaj, čemur bi se morali tudi danes bolj posvečati.

Potem pa se naenkrat pojavi lik, ki ne govori, ki mora biti zelo visok, jaz pa sem se znal tudi premikati. Pred kakim tednom sva z ženo na televiziji ravno gledala originalnega *Frankensteina* iz leta 1931, z meni zelo ljubim prijateljem Borisom Karloffom. Veliko ljudi je glede tega lika v zmoti, saj mislijo, da se Frankensteinov tvor opoteka in topota z nogami ob tla: »Bum, bum, bum!«. Pa ni tako. Premika se kot zmeden otok, ne ve, kdo je niti od kod prihaja. Ima le neuporabno polovico možganov, druga polovica je po pomoti izostala. Premika se kot otrok in prav to sem v tej vlogi poskušal imitirati. Po Frankensteinu sem delal še *Drakulo* (1958, Terence Fisher). Skratka, ni bilo toliko teh grozljivk, kot se zdi, ampak po teh filmih sta moje ime in podoba zaokrožila svet. Mislim, da filmi o Dr. Fu Manchuju ne sodijo med hororje.

Ja, bližje so fantazijskim filmom.

Nikoli nisem poskušal strašiti ljudi, mislim, jih zares prestrašiti. Nekateri ljudje so mi govorili: »V mladosti sem gledal vaše filme in me je bilo še nekaj dni po tem strah ...«

Ampak to je za vas kompliment, da vam je uspel ta učinek, kljub temu da ni bil nameren ...

Nikoli nisem ljudi namenoma spravljala v stanje groze. Poskušal sem doseči, da začutijo simpatijo ali vsaj empatijo do teh likov, to sem imenoval osamljenost zla, ki je resnična.

Skratka, ne kesate se, ker vas povezujejo z žanrom, ki se še zmeraj zdi marsikomu inferioren?

Mislim, da se na ta žanr ne gleda slabšalno, samo pogledjte, koliko teh filmov se posname dandanes. Še preveč, če vprašate mene. Ključno pri mojih filmih je to, da niso bili ... realistični.

Večinoma so fantazijski.

Tako je, fantazije, pravljice. Vsi vemo, da se te stvari v resnici ne morejo zgoditi. Moja naloga igralca pa je bila, da občinstvo prepričam v to, da se lahko zgodijo. Zadnje čase, že zadnjih dvajset let, pa grozljivke pokažejo vse, kri je vseprek in to se mi zdi ogabno.

Danes so učinki maske tisti, ki občinstvo prepričajo v »resničnost« dogajanja, ne več igralci.

Tako je, igralce so v veliki meri zamenjali tudi posebni digitalni učinki. Igralci kot da niso več potrebni. No, mene to pri mojih letih ne skrbi več pretirano ...

Kako se je v vaših očeh spremenil položaj igralcev od časov, ko ste vi vstopili v ta poklic, do danes?

Mislim, da je Anthony Hopkins uporabil frazo: »Filmsko industrijo danes vodijo kravatarji.« Oddelke vodijo mladi povzpelniki, ki nimajo pojma ne o scenariju ne o igralcih, če ne gre ravno za neke zvezdnike. Vse se vrti okoli tega, koliko bo stalo in kolikšen bo dobiček. Včasih, v zlati dobi 40. in 50. let prejšnjega stoletja so obstajali res veliki režiserji, veliki igralci, veliki filmi – ravno pred nekaj dnevi sem gledal na primer *Otok Largo* (Key Largo, 1948, John Huston). Čisto vsi igralci v tem filmu so prva liga: Bogart, Bacalova, Barrymore na invalidskem vozičku, Edward G. Robinson seveda ... sijajni igralci.

Danes toliko vrhunskih igralcev ne bi našli v vsem Holivudu, kaj šele v enem filmu ...

Tako je. Nočem zveneti grobo ali neprijazno, a vseeno bi želel povedati, da tudi danes obstaja nekaj igralcev, kot so bili tisti iz zlatih časov, Gene Hackman (čeprav se je že poslovil od platna), pa Nicholson, Pacino, De Niro ... Potem je tu naslednja generacija igralcev, med katerimi tudi nekatere izjemno cenim, recimo moj prijatelj Johnny Depp, za katerega menim, da bo v zgodovini filma zapisan kot eden najboljših, pa Leonardo DiCaprio, ki napreduje iz filma v film. Pa seveda Jeff Bridges. Od žensk na primer Meryl Streep, Jodie Foster ... no, onidve nista več ravno mladi.

Današnji Holivud pa zahteva manekenke, starlete ...

Tako je. Ali če pogledamo filme o Harryju Potterju – mladi Daniel Radcliffe je postal izredno dober igralec ... To je dokazal tudi na gledališkem odru ...

Ja, igral je v predstavi *Equus* Petra Shafferja.

Kjer se je slekel do golega. Jaz tega nikoli ne bi storil (*smeh*). Ampak on bo vsekakor ostal na sceni. Tudi njegovo filmsko dekle, Emma Watson, je zelo prikupno. Ne vem, če bo postala velika zvezda ali pa bo na koncu večno igrala ene in iste tipe vlog. V tem je težava. Če iznenada ustvarite vtis na filmski sceni, ko ste še zelo mladi in nimate dovolj znanja in izkušenj in vas vtaknejo v ogromen film z glavno vlogo, se ne znate pravilno spopasti s tem. Ampak to ni napaka teh mladih igralcev. Če bi meni kdo ponudil 10 milijonov dolarjev, tudi ne bi rekel ne. Ampak mi jih nikoli niso ... in mi jih tudi ne bodo. Nočem reči, da mladi igralci niso dobri, sploh ne, ampak resnični velikani filma kot Cooper, Gable, Tracy, Stewart, Mitchum, Widmark, Wayne ... Kje jih najdete danes?